مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە زۇھا | 11 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ
﴿٤﴾ وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلّٗا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾
وَوَجَدَكَ عَآئِلٗا فَأَغۡنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنۡهَرۡ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ
فَحَدِّثۡ ﴿١١﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى[1]. قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى[2]. (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق[3]. ساڭا ئاخىرەت ئەلۋەتتە دۇنيادىن ياخشىدۇر[4]. پەرۋەردىگارىڭ ساڭا (ئاخىرەتتە ساۋاب، ھۆرمەت ۋە شاپائەت قاتارلىقلارنى) ئاتا قىلىدۇ، سەن مەمنۇن بولىسەن[5]. ئۇ سېنى يېتىم بىلىپ پاناھ بەرمىدىمۇ؟[6]. قايمۇققان بىلىپ ھىدايەت قىلمىدىمۇ؟[7]. سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟[8]. يېتىمنى خارلىما[9]. سائىلغا قوپاللىق قىلما[10]. پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن (چۈنكى نېمەتنى سۆزلەپ بەرگەنلىك نېمەتكە شۈكۈر قىلغانلىق بولىدۇ)[11].

زۇھا سۈرىسىنىڭ نازىل بولۇشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد جۇندۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغرىپ قېلىپ بىر ياكى ئىككى كېچە نامازغا تۇرالمىدى. بىر ئايال كېلىپ: ئى مۇھەممەد! سېنىڭ شەيتىنىڭ سېنى تاشلىۋەتكەن ئوخشىمامدۇ؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا **﴿چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى. (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق﴾** دېگەن ئايەتلەرنى چۈشۈردى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى، نەسەئى ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان. يەنە بىر رىۋايەتتە جۇندۇب مۇنداق دېگەن: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بىر مەزگىل كەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلار: مۇھەممەدنىڭ

www.munber.org

پەرۋەردىگارى مۇھەممەدنى تاشلىۋېتىپتۇ، دېيىشتى. دەل شۇ چاغدا الله تائالا پەيغەمبىرىگە: ﴿**چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى. قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى، (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق**﴾ دېگەن ئايەتلىرىنى چۈشۈردى.

ئەۋفي ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاننىڭ چۈشۈشى باشلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بىر قانچە كۈن ۋەھيي ئېلىپ چۈشمىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلار: مۇھەممەدنى پەرۋەردىگارى تاشلىۋېتىپتۇ، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ﴿**(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق**﴾ دېگەن ئايەتلىرىنى چۈشۈردى.

﴿**چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى**﴾ يەنى بۇ الله تائالانىڭ تاڭ يورۇغان ۋاقىت ۋە ئۇنىڭدىكى يورۇقلۇق بىلەن قىلغان قەسىمىدۇر.

﴿**قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى**﴾ مۇجاھىد، قەتادە، زەھھاك ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: تىنجىپ قاراڭغۇلۇقى بىلەن ئەتراپنى قاپلىغان ۋاقىتتىكى كېچە بىلەن قەسەمكى دېگەنلىكتۇر، دېدى. مانا بۇ، بۇنى ياراتقۇچىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئوچۇق دەلىلدۇر.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿الله سۇبھىنى (قاراڭغۇدىن) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، الله كېچىنى (سىلەر ئۇچۇن) ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى، (سىلەرنىڭ) ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى﴾[1].

﴿**(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق. يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق**﴾.

ئاخىرەتنىڭ دۇنيادىن ياخشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ساڭا ئاخىرەت ئەلۋەتتە دۇنيادىن ياخشىدۇر**﴾ يەنى ساڭا ئاخىرەت بۇ دۇنياغا قارىغاندا ياخشىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنيانى ياخشى كۆرمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى ”مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى“ دېگەن كىتابتىن كۆرىۋېلىشقا بولىدۇ. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ۋاقتىنچە دۇنيادا قېلىپ كېيىن جەننەتكە بېرىش بىلەن شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئۇ دۇنياغا، بېرىش ئىختىيارلىقىنى بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇنيادا قېلىشنىڭ ئورنىغا الله تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتىشنى تاللىۋالغان.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بورا ئۈستىدە ياتقان ئىدى. بورا ئۇنىڭ مۇبارەك بەدىنىگە پېتىپ ئىز چىقىرىپ قويىدى. ئۇ ئويغانغاندىن كېيىن مەن ئۇنىڭ بەدىنىنى سىلاپ قويىدۇم ۋە ئۇنىڭغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز بۇ بورىنىڭ ئۈستىگە بىرەر نەرسە سېلىپ بەرگەن بولساق، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن دۇنيانى نېمىمۇ قىلاي، مەن بىلەن دۇنيانىڭ مىسالى سەپەر ئۈستىدىكى بىر ئادەمنىڭ يول ئۈستىدى دەرەخنىڭ سايىسىدا بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇ يەرنى تاشلاپ قويۇپ يولغا راۋان بولغان ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

[1] سۈرە ئەنئام 96 - ئايەت.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاخىرەتتىكى ناھايىتى كۆپ نېمەتلەرنىڭ كۈتۈۋالىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ساڭا (ئاخىرەتتە ساۋاب، ھۆرمەت ۋە شاپائەت قاتارلىقلارنى) ئاتا قىلىدۇ، سەن مەمنۇن بولىسەن**﴾ يەنى الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا شۇنداق نەرسىلەرنى بېرىدۇركى ھەتتا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۇممىتى ھەققىدە بەرگەن ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىغان مەرھەمەتلەردىن ناھايىتى رازى بولۇپ كېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىيامەت كۈنىدە بېرىلىدىغان نېمەتلەر قاتارىدا قىرغاقلىرى ئىچى كاۋاك مەرۋايىتتىن، لېيى ئېسىل ئىپاردىن قىلىنغان كەۋسەر ئىسىملىك بىر كۆل باردۇر.

ئىمام ئەۋزائى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىدىن كېيىنكى ئۇممىتىگە بېرىلىدىغان بايلىقلار بىرمۇ بىر كۆرسىتىلگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن خۇرسەن بولۇپ كەتتى. ئاندىن الله تائالا: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ ساڭا (ئاخىرەتتە ساۋاب، ھۆرمەت ۋە شاپائەت قاتارلىقلارنى) ئاتا قىلىدۇ، سەن مەمنۇن بولىسەن**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى. الله تائالا ئاخىرەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەر بىرىدە يېتەرلىك ئاياللىرى ۋە خىزمەتچىلىرى بولغان مىليونلاپ قەسىر ئاتا قىلىدۇ. بۇ ئەسەرنى ئىبنى جەرىر ۋە ئىبنى ئەبۇھاتەملەر رىۋايەت قىلدى.

الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن بەزى نېمەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن نېمەتلىرىنى بىر - بىرلەپ ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ سېنى يېتىم بىلىپ پاناھ بەرمىدىمۇ؟**﴾

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى، چېغىدا ئۇنىڭ ئاتىسى ئابدۇللاھ ئۆلۈپ كېتىدۇ. ئانىسى ۋەھەبنىڭ قىزى بولغان ئامىنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالتە ياشقا كىرگەندە ۋاپات بولىدۇ. ئانىسىدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بوۋىسى ئابدۇلمۇتەللىب ئۆز ھامىيلىقىغا ئالىدۇ. ئىككى يىلدىن كېيىن يەنى ئۇ سەككىز ياشقا كىرگەندە بوۋىسى ۋاپات بولۇپ كېتىپ، ئۇنى ئۇنىڭ تاغىسى ئەبۇتالىب ئۆز ھامىيلىقىغا ۋە پەرۋىشىگە ئېلىپ ئۇنىڭغا ياخشى قارايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 40 ياشقا كىرگەندە، الله تائالا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى بېرىدۇ. ئۇ بۇ مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئادا قىلىش يولىدا مۇشرىكلارنىڭ كۆپلەپ ئەزىيەت بېرىشىگە ئۇچرىغاندا تاغىسى گەرچە مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئۇنى ھەر تەرەپتىن قوللاپ، قوغداپ تاكى ھىجرەتتىن سەل بۇرۇن ۋاپات تاپقانغا قەدەر ئۇنى ھىمايە قىلىپ تۇرىدۇ. ئۆزى مۇسۇلمان بولمىسىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرىدىن قوغداش الله نىڭ شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغانلىقىدىندۇر. تاغىسى ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تېخىمۇ بەك ئەزىيەت بېرىشكە باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇنى ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرىدىن بولغان ئەنسارىلارنىڭ يۇرتى مەدىنىگە ھىجرەت قىلغۇزۇپ ئېلىپ كېتىدۇ. ئۇ مەدىنىگە بارغاندىن كېيىن ئۇلار ئۇنى ئۆز ھىمايىسىگە ئېلىپ قوغدايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىللە غازاتلارنى قىلىدۇ. الله ئۇلاردىن رازى بولسۇن! بۇلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالغانلىقىدىن بولغاندۇر.

www.munber.org

﴿قايمۇققان بىلىپ ھىدايەت قىلمىدىمۇ؟﴾ اللە تائالانىڭ بۇ ئايىتىنىڭ مەنىسى تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ. ﴿شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز﴾[1].

﴿سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟﴾ يەنى سەن بالىلىرىڭ بار، نامرات بىر ئىنسان ئىدىڭ، اللە سېنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمگە موھتاج قىلمىدى. اللە پەيغەمبىرىگە سەۋرچان پېقىرنىڭ مەرتىۋىسى بىلەن شۈكۈر قىلغۇچى باينىڭ مەرتىۋىسىنى بەردى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بايلىق دېگەن مال - دۇنيانىڭ كۆپ بولغانلىقىدا ئەمەس. بەلكى، كۆڭۈلنىڭ توق بولغانلىقىدا».

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمان بولۇپ ئېھتىياجىغا چۇشلۇق رىزىق بېرىلگەن، ھەم رىزقىغا قانائەت قىلىش ئاتا قىلىنغان كىشى نىجات تاپقان كىشىدۇر».

بۇ نېمەتلەرنىڭ قەدرىگە قانداق يېتىش توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يېتىمنى خارلىما﴾ يەنى سەن يېتىم قالغىنىڭدا اللە سېنى خار قىلماي ساڭا ھامىيلىق ئاتا قىلغىنىدەك سەنمۇ يېتىمنى خارلىما، سىلكىمە، دىلىغا ئازار بەرمە. ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىپ مېھرى - شەپقەت كۆرسەتكىن. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: سەن يېتىمگە مېھرىبان ئاتىدەك بولغىن، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿سائىلغا قوپاللىق قىلما﴾ يەنى سەن ئىمان ۋە قۇرئان دېگەنلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان چاغدا اللە ساڭا ئىمان بىلەن قۇرئاننى ئاتا قىلغىنىدەك، سەندىن ئۆزى بىلمىگەن نەرسىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن سەندىن سورىغۇچىغا قوپاللىق قىلما، دۈشكەللىمە. ئىبنى ئىسھاق بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: سەن اللەنىڭ بەندىلىرىگە زومىگەر، ھاكاۋۇر، ئېغىزى بېزەپ ۋە مۇئامىلىدە قوپال بولۇپ ئازار بەرمە دېگەنلىكتۇر، دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: مىسكىن، بىچارىنى يۇمشاقلىق ۋە چىرايلىقچە قايتۇرغىن، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن (چۈنكى نېمەتنى سۆزلەپ بەرگەنلىك نېمەتكە شۈكۈر قىلغانلىق بولىدۇ)﴾ يەنى سەن نامرات، بالا - چاقىلىق چېغىڭدا، اللەنىڭ سېنى باي قىلغانلىقىدىن ئىبارەت نېمەتلىرىنى سۆزلىگىن.

ئىمام ئەبۇداۋۇد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى نېمەت بېرىلىپ سىنالغان بولسا، ئۇ نېمەتنى سۆزلىسە شۈكۈر قىلغان بولىدۇ. سۆزلىمەي ئىچىدە يوشۇرسا، ئۇ نېمەتتىن تانغان بولىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇداۋۇدلا رىۋايەت قىلغان.

اللە تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. شۇنىڭ بىلەن سۈرە زۇھانىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

[1] سۈرە شۇرا 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org